

TEZE

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu
Jazyky zemi Asie a Afriky

Petra Kanasugi

Vývoj od tvaru *-m.u* k tvarům *-ó/-jó* a *daró* jako příklad gramatikalizace a subjektivizace

The Development of the Form *-m.u* to Forms *-ō /-jō* and *daró* as an Example of Grammaticalization and Subjectification

vedoucí práce - Prof. Zdenka Švarcová, Dr.

2013

Volní tvar sloves a tvar spony *daró* patří mezi základní prvky gramatiky současné japonštiny, mezi prvky velmi frekventovaně užívané a velice často popisované a zkoumané.

Synchronní studium těchto jazykových prostředků probíhá zejména na poli výzkumu širšího fenoménu modaloty. Přičemž dochází k tomu, že oba tvary jsou zařazovány a popisovány v rámci zcela jiné skupiny modálních prostředků. Například u Mijazaki Kazuhita (2004) je volní tvar popisován jako prostředek vyjádření vůle, vyzvání (iši, kan'jú 意志・勧誘) coby subkategorie takzvané performativní modaloty (džikkó no modarity 実行のモダリティ) a *daró* jako prostředek vyjádření epistemické modaloty (ninšiki no modarity 認識のモダリティ) coby subkategorie takzvané predikační modaloty (džodžucu no modarity 叙述のモダリティ). U jedné z nejvýznamnějších postav rozvíjejících v Japonsku teorii modaloty Nitta Jošia (1991) je volní tvar popisován jako prostředek vyjádření pozvání (sasoikake 誘い掛け) coby subkategorie takzvané výpovědní a postojové modaloty (hacuwa, dentacu no modarity 発話・伝達のモダリティ) a *daró* jako prostředek vyjádření domněnky (suirjó 推量) coby subkategorie takzvané modaloty vážící se k výpovědi (meidaimete no modarity 命題目当てのモダリティ).

I v rámci synchronního studia moderní japonštiny však existují přístupy, které alespoň do nějaké míry oba prostředky spojují. Například tradiční morfologická analýza, která je předmětem japonské školní gramatiky a vychází z gramatiky Hašimoto Šinkičiho, analyzuje *daró* jako volní tvar spony složený ze základu spony *daro-* a pomocného *-o* utvářejícího volní tvar. Také profesor Jiří Novák (1989) zahrnuje všechny tvary ukončené {-ó/-jó}, ať je základem plnovýznamové sloveso nebo tvar spony, do stejné kategorie tvarů pravděpodobnostního způsobu I.

Diachronní pohled (Morijoka, Mijadži, Teramura, Kawabata 1982, Watanabe 2008, Shirane 2005, Frellesvig 2010) pak jednoznačně ukazuje na spřízněnost obou tvarů a upozorňuje na roli, jakou v jejich vývoji hrála ohebná přípona *-m.u.* Této diachronní spřízněnosti jsou si samozřejmě vědomi a příležitostně na ni odkazují i lingvisté pracující v hlavním proudu takzvané teorie modaloty (Nitta 2009) i mimo něj (Sawada 2006), až na výjimky s ní ale v žádném smyslu nepracují. Takovou výjimkou je například Morijama Takuró (1992), který v rámci studie věnované epistemické modalitě v krátké poznámce pod čarou připouští i jistou míru významové podobnosti obou forem - volního tvaru a *daró*. Vliv diachronních posunů v celém systému ohýbání predikativů a diachronní spřízněnosti zdůrazňuje také například Onoe Keisuke (2001).

Víme tedy, že původ obou prostředků se alespoň z části váže ke stejné ohebné příponě *-m.u.*, ale v moderní japonštině mají oba prostředky jiný funkční status a oba prostředky jsou používány do jisté míry odlišně. Je tedy zřejmé, že během vývoje jazyka došlo k nějakým

posunům. Přičemž jakožto princip takovýchto posunů se v případě funkčního posunu nabízí gramatikalizace a v případě posunu v užití (široce významového posunu) subjektivizace.

Cílem dizertační práce je na základě analýzy výskytů všech třech relevantních tvarů (*-m.u*, {-ó/-jó} a *daró*) zmapovat jejich jednotlivá užití, detekovat jejich široké schematické významy, shrnout postavení jednotlivých prostředků (*-m.u*, {-ó/-jó} a *daró*) vzhledem ke gramatikalizaci a subjektivizaci, ukázat k jakým posunům od *-m.u* k {-ó/-jó} a *daró* v tomto směru došlo, a pokud možno komentovat vztah těchto gramatikalizačních a subjektivizačních posunů. Tento přístup využívající diachronní metodu by měl ukázat, co ze společného původu u obou prostředků - formy volního tvaru {-ó/-jó} a *daró* - přetrvává a které aspekty se na základě odlišného vývoje liší, což by mělo vést k hlubšímu pochopení synchronního významu a fungování těchto prostředků ({-ó/-jó} a *daró*).

Základní východiska práce a použitá metodologie čerpají z několika základních zdrojů. Základním myšlenkovým rámcem práce je přístup kognitivní gramatiky (Langacker 1991a, 1991b, 2006, 2009), který přináší hlavní předpoklad, že jazyk je systémem symbolických struktur spojujících sémantické a fonologické struktury, které mohou mít různou úroveň obecnosti. Přičemž stejnou symbolickou strukturu mají veškeré jazykové prostředky, jak takzvaná „plnovýznamová slova“, tak i takzvané „gramatické prostředky“. Pro analýzu *-m.u*, {-ó/-jó} a *daró* z toho plyne předpoklad, že tyto prostředky disponují takzvaným schematickým významem, který utváří kostru konceptualizace.

Uplatněné pojetí gramatikalizace vychází z přístupu Elizabeth Closs Traugott (Traugott, Hopper 2003; Traugott 2010), který definuje proces gramatikalizace jako „posuny, kterými prostředky v čase nabývají na gramatičnosti“ (Traugott, Hopper 2003). V rámci studie jsou tyto posuny sledovány na gramatikalizační škále (cline) upravené tak, aby odpovídala struktuře japonského jazyka. Základem pro alokaci prostředků na gramatikalizační škále jsou detailní morfologické analýzy (Frellesvig 2010, Narrog 1996, 1998).

Japonština má širokou škálu prostředků pro vyjádření subjektivního postoje mluvčího a subjektivita se již od počátků moderní japonské jazykovědy (Jamada Jošio, Tokieda Motooki apod.) stala jedním z jejich stěžejních. V rámci v současné době dominantního proudu teorie modality (Nitta 1995, 2009; Masuoka 1991, 2007, 2009; Mijazaki, Adači, Noda, Takanaši 2004 a další) je subjektivní charakter také základním kritériem modality, takže výsledky výzkumu daných modálních prostředků (*-m.u*, {-ó/-jó} a *daró*) at' v rámci teorie modality či v rámci jiných přístupů (Onoe 1991) byly také jedním ze základních použitých zdrojů.

Subjektivizační posuny od *-m.u* k-{-ó/-jó} a *daró* jsou sledovány v rámci dvou přístupů. Jednak podle přístupu Ronalda Langackera (1991a, 2003, 2006) a jednak podle Heiko Narroga (2009c). Přístup Heiko Narroga v zásadě vychází z diachronního pojetí (inter)subjektivizace Elizabeth Closs Traugott (Traugott 2007, 2011; Traugott, Dasher 2002), ale přihlíží i k výsledkům studia modálních prostředků v japonské jazykovědě, zejména analýzy struktury predikátu. Posun na ose (inter)subjektivizace sleduje v rámci dvou dimenzí: volitivní a non-volitivní modalita a v rámci tří kategorií: modalita, větný způsob a ilokuční síla. Užití tohoto modelu je pro naše účely velmi výhodné, protože umožňuje sledovat vztah gramatikalizačních a subjektivizačních posunů. Přístup Ronalda Langackera není a priori diachronní a zásadním rozdílem oproti přístupu Traugott a Narroga je soustředění se na konceptualizaci a míru, do jaké jsou v rámci konceptualizace profilovány prvky „tady a teď“ komunikační situace (ground), spíše než na prostředky samotné. Oba přístupy, podobně jako Langacker (2006), však vnímáme spíše jako komplementární než konkurenční.

Během analýzy užití sledovaných prostředků se jak v případě rané střední, tak v případě moderní japonštiny opakovaně projevovala společná vlastnost sdílená všemi tvary a to vysoká míra citlivosti na distribuci, ve které se daný prvek nachází. V případě rané střední japonštiny například klíčová epistemická a deontická užití do velké míry korelují s funkční distribucí, ve které se *-m.u* nachází. Přívlastkový tvar zapojený do adnominálního rozvíjení má primární užití „neurčitost“, stejný tvar vyskytující se v rámci nominále (jmenné fráze) má primární užití „hypotéza“. V případech, kdy je přívlastkový tvar *-m.u* zapojený do adnominálního rozvíjení v užití hypotéza, je použito pomocné podstatné jméno, které je sémanticky vyprázdněné, a celá fráze se tak opět blíží nominále. Zapojení koncového tvaru *-m.u* v rámci sémanticky různých druhů predikativu (ne/kontrolovatelná aktivita) a v různých konstelacích (podmět různých osob) je opět spojeno s různými užitími - s epistemickým užitím „domněnka“, deontickým „nepřímým rozkazem“ a „vůli“ apod. V současné japonštině můžeme sledovat podobný jev u volního tvaru i v případě *daró*. U volního tvaru je užití „neurčitost“ spjato s pozicí volního tvaru před pádovou partikulí, tedy v distribuci, která odpovídá nominále. V případě *daró* je skupina ilokučních užití vázána na finální pozici, ve které se běžně objevují koncové partikule.

Takováto citlivost na distribuci i v rámci synchronních užití je dalším důvodem předpokládat, že jakékoli gramatikalizační posuny budou mít na užití a význam těchto prostředků zásadní vliv.

Základní gramatikalizační posuny, k nimž u sledovaných prostředků došlo, jsou dvojí. První je posun od *-m-*, které bylo v rané japonštině příponou (respektive ve stažené variantě *-n* spojením přípony a koncovky), ke koncovce volního tvaru *{-ó,-jó}* v moderní japonštině. Druhým posunem, který se netýká pouze *-m.u*, je vytvoření gramatikalizovaného tvaru spony *daró*, jenž je na gramatikalizační škále na pozici prostředku, který ve shodě s Narrogem (1998) označujeme jako partikule. Je pravděpodobné, že tyto dva posuny jsou spojené. Posun z pozice přípony na pozici koncovky znamenal vstup do jiného systému opozic. Koncovky jsou v moderní japonštině především nositeli slovesného způsobu a času a v souladu s tím se moderní *{-ó,-jó}* profilovalo jako nositel způsobové kategorie hortativu. Toto užití odpovídá však jen části užití původního *-m.u*. Pro epistemickou část užití *-m.u* bylo nutné vytvořit jiný prostředek, tímto prostředkem se stala partikule *daró*.

Tyto gramatikalizační posuny znamenaly také rozštěpení schematického významu *-m.u* - tedy „inklinace“ v rámci obecného „koloběhu podnětu a reakce“ (viz Langacker 2002, 2009: „control cycle“) na dva konkrétnější schematické významy - na označení fáze inklinace v rámci faktického koloběhu podnětu a reakce (factual control cycle) v případě *{-ó,-jó}* a na označení fáze inklinace v rámci epistemického koloběhu podnětu (epistemic control cycle) a reakce v případě *-daró*. Konkretizace do jednotlivých typů koloběhu podnětu a reakce s sebou přináší také jasnější profilaci mluvčího v rámci konceptualizace. Přípona *-m.u*, coby příznak fáze inklinace obecného koloběhu podnětu a reakce, v závislosti na distribuci buď zařazovala děj do oblasti budoucí potencionální (okrajově projektované) reality nebo identifikovala denotát jako nespécifický neurčitý. V obou případech se „tady a teď“ komunikační situace (ground) v rámci konceptualizace výpovědi objevuje jen zprostředkovaně. Oproti tomu v případě *{-ó,-jó}*, jako příznaku fáze inklinace faktického koloběhu podnětu a reakce, mluvčí jasně figuruje v rámci konceptualizace jako deontický zdroj, který nabádá k aktivitě a v případě *daró*, jako příznaku fáze inklinace epistemického koloběhu podnětu a reakce, je mluvčího subjektivní názor základem pravděpodobnosti výpovědi. Konkretizace schematického významu jednotlivých prostředků vedla k posunu ve smyslu subjektivizace - prominentní součást komunikační situace (ground) - mluvčí - se stal součástí konceptualizace.

Rozpad jednoho obecného schematického významu na dva konkrétnější se také odráží v úrovni subjektivizace jednotlivých užití. Nejméně subjektivizovaná užití běžná v rané střední japonštině, v jejichž konceptualizaci se prvek komunikační situace objevuje jen nepřímo, „neurčitost“, „hypotéza“ a „budoucnost“, se v moderní japonštině vyskytují pouze v jednom případě a pouze v rámci specifické konstrukce. Klíčová užití „domněnka“, „vůle“ a „vyzvání“ se objevují shodně v rané střední a v moderní japonštině, to ale neznamená, že konceptualizace těchto užití a hlavně způsob, jakým sledovaný jazykový prostředek ke konceptualizaci přispívá, je shodný. Přípona *-m.u* pouze zařazovala daný děj do oblasti potenciální reality, konkrétní interpretace ve smyslu domněnky, vyzvání apod. pak závisela na dalších jazykových prostředcích (gramatické osobě podmětu, charakteru aktivity vyjadřované slovesem apod.). V konceptualizaci tedy *-m.u* neprofiluje ani neodkazuje na žádnou konkrétní součást komunikační situace, jen prezentuje děj vzhledem k současné obecné situaci, případně dosavadnímu dění jako víceméně pravděpodobný. Toto nepřímé spojení s komunikační situací zde označujeme jako mírně subjektivní. Konceptualizace stejných užití v moderní japonštině jsou odlišné v tom, že samotné {-ó,-jó}, respektive *-daró* do ní jasně vnáší osobu mluvčího a činí ji tak jasně subjektivní. V moderní japonštině se navíc vyskytují výrazně subjektivizovaná užití „důraz“ a „požadavek na ověření posluchačem“. S užitím „důraz“ jsme se setkali i v rané střední japonštině, ale pouze okrajově ve specifických konstrukcích (forma řečnické otázky, užití specifických složených partikulí, apod.). S užitím „požadavek na ověření posluchačem“ jsme se v rané střední japonštině neseťkali. Obecně tak můžeme konstatovat, že úroveň subjektivizace se od *-m.u* po moderní {-ó,-jó}, respektive *-daró* významně zvýšila a že toto zvýšení souvisí s gramatikalizačními posuny, které stály za rozdělením obecného schematického významu na dva.

Z vyhodnocení úrovně subjektivizace v Narrogově modelu jsou zřejmé dvě věci. Jednak že posun probíhá v souladu s Narrogovým předpokladem směrem k subjektivizovanějším významům a jednak souvislost tohoto posunu s procesem gramatikalizace. Kategorie modalita, větný způsob a ilokační síla, které Narrog uvádí jako stupně subjektivizace je totiž v tomto případě možné nahradit kategoriemi přípona/partikule, koncovka a koncová partikule. Když si připomeneme relevantní část gramatikalizační škály přípona → partikule → koncovka je zřejmé, že subjektivizace a gramatikalizace zde probíhá ruku v ruce.

Shrneme-li celkově výsledky výzkumu, můžeme konstatovat, že subjektivizační a gramatikalizační posuny sledovaných jazykových prostředků jsou úzce propojeny. Gramatikalizace byla v tomto případě mechanismem, který byl hlavním impulsem subjektivizace. Otázkou dalšího výzkumu zůstává, zda takováto příčinná souvislost platí všeobecně u takzvaných „gramatických prostředků“, u kterých je těžko myslitelný metaforický nebo jiný významový posun, nebo zda jde pouze o ojedinělý případ takového vývoje.

Použitá literatura

- AKATSUKA, Noriko. (1990). On the Meaning of daroo. In Kamada, Jacobsen (eds.), *On Japanese and how to teach It. In honor of Seiichi Makino*, Tokyo: The Japan times. pp. 67-75.
- AKIMOTO, Morihide. WATANABE, Terumiči. (1996). Šinkoten no bunpó. Čúó zušo.
- BYBEE, Joan. PERKINS, Revere. WILLIAM, Paglica. (1994). *The Evolution of Grammar. Tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: The University of Chicago Press.
- BYBEE, Joan. FLEISCHMAN, Suzanne (eds.). (1995). *Modality in grammar and discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- CROFT, William. (2007). Logical and Typological Arguments for Radical Construction Grammar. In Evens, Bergen, Zinken (eds.), *The Cognitive Linguistics Reader*, London: Equinox. pp. 638-674.
- CUNODA, Mie. (2004). Nihongo no secu, bun no rensecu to modarity. Tokio: Kurošio šuppan.
- ČERMÁK, František. (2001). *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum.
- DANEŠ, František. (2009). *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum.
- DUŠKOVÁ, Libuše a kol. (1994). *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha: Academia.
- FIALA Karel. (2011). Essence of the sentence: On the Predicative Function, Modality and Speech Act. In *Between Philology and Hermeneutics - International Conference Proceedings No. 11*. Nagoya University. pp. 27 -36.
- FILLMORE, Charles J. (2007). Frame semantics. In Evens, Bergen, Zinken (eds.), *The Cognitive Linguistics Reader*, London: Equinox. pp. 238-262.
- FRELLESVIG, Bjarke. (2010). *A History of the Japanese Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GOLDBERG, Adele E. (2007). Constructions: a new theoretical approach to language. In Evens, Bergen, Zinken (eds.), *The Cognitive Linguistics Reader*, London: Equinox. pp. 589-600.
- GODDARD, Cliff. WIERZBICKA, Anna. (2004). Cultural scripts: What are they and what are they good for? In *Intercultural Pragmatics 1-2*. Walter de Gruyter. pp. 153-166.
- GURÚPU DŽAMAŠII. (2003). Nihongo bunkei džiten. Tokio: Kurošio šuppan.
- HOPPER, Paul. TRAUGOTT, Elizabeth C. (2008). *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- JAMANAŠI, Masaaki. (1997). Ninčibunpóron. Hicudži šobó.
- JAMAGUČI, Asaho. SUZUKI, Hideo. SAKANNAŠI, Rjúzó. CUKIMOTO, Masajuki. (2002). Nihongo no rekiši. Tokio: Tokio Daigaku šuppanša..
- JAMAGUČI, Jošinori. (2011). Kodai nihongoši ronkjú. Tokio: Kazama šobó.
- JUZAWA, Kókičiró. (1954). Edo kotoba no kenkjú. Tokio: Meidži šoin.
- JUZAWA, Kókičiró. (1970). Muromači džidai gengo no kenkjú. Tokio: Kazama šobó.
- KEENE, Donald. (1993). *Seeds in the Heart- Japanese Literature from the Earliest Times to the Late Sixteenth Century*. New York: Henry Holt and Company.
- KLÍMA, Tomáš. (2012). *Učebnice klasické japonštiny*. Praha: Karolinum.
- KODŽIMA, Góiči. (2012). Saikóčiku šita nihongo bunpó. Tokio: Hicudži šobó.
- KOVECSES, Zoltán. (2006). *Language, mind, and culture : a practical introduction*. New York: Oxford University Press.
- LAKOFF, George. (2006). *Ženy, oheň a nebezpečné věci – Co kategorie vypovídají o naší mysli*, Triáda.
- LAKOFF, George. (2007). The contemporary theory of metaphor. In *The Cognitive Linguistics Reader*, red. Evens, Bergen, Zinken. London: Equinox. pp. 267-315.
- LAKOFF, George, Johnson, Mark. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: Chicago University Press.
- LANGACKER, Ronald W. (1991a). *Foundations of Cognitive Grammar I. - Theoretical Prerequisites*, Stanford University Press.
- LANGACKER, Ronald W. (1991b). *Foundations of Cognitive Grammar II. - Descriptive Application*, Stanford University Press.

- LANGACKER, Ronald W. (2002). The Control Cycle: Why Grammar is a Matter of Life and Death. In JCLA. *Proceedings of the Second Annual Meeting of the Japanese Cognitive Linguistics Association*, pp. 193 - 220.
- LANGACKER, Ronald W. (2003). Extreme subjectification: English tense and modals. In H. Cuyckens, T. Berg, R. Dirven, and K-U. Panther (eds.), *Motivation in Language: Studies in Honor of Günter Radden*. Amsterdam: John Benjamins. pp. 3-26.
- LANGACKER, Ronald W. (2006). Subjectification, grammaticization, and conceptual archetypes. In A. Athanasiadou, C. Canakis, and B. Cornillie (eds.), *Subjectification: Various Paths to Subjectivity*. Berlin: Mouton de Gruyter. pp. 17-40.
- LANGACKER, Ronald W. (2007). An introduction to cognitive grammar. In Evens, Bergen, Zinken (eds.), *The Cognitive Linguistics Reader*, London: Equinox. pp. 444-480.
- LANGACKER, Ronald W. (2008). *Cognitive Grammar A Basic Introduction*. New York: Oxford University Press.
- LANGACKER, Ronald W. (2009). *Investigations in cognitive grammar*. New York: Mouton de Gruyter.
- LEE, David. (2001). *Cognitive Linguistics – An Introduction*, Oxford: Oxford University Press.
- LYONS, John. (1970). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MACUMURA, Akira (ed.). (1991). *Nihon bunpó daidžiten*. Tokio: Midži šoin.
- MAKINO, Seiichi. TSUTSUI, Michio. (1999) *A Dictionary of Basic Japanese Grammar*. Tokyo: The Japan Times.
- MARTIN, Samuel. E. (1991). *A Reference Grammar of Japanese*. Tokio: Charles E. Tuttle Company.
- MASUOKA, Takaši. (1991). *Modarity no bunpó*. Tokio: Kurošio.
- MASUOKA, Takaši. (2007). *Nihongo modarity tankjú*. Tokio: Kurošio.
- MASUOKA, Takaši. (2009). Modality from Japanese Perspective. In Pizziconi, Kizu (eds.) *Japanese Modality Exploring its Scope and Interpretation*. Palgrave Macmillan. pp. 36-55.
- MASUOKA, Takaši. Takubo, Jukinori. (1994). *Kiso Nihongo bunpó*. Tokio: Kurošio.
- MIJAZAKI, Kazuhito. ADAČI, Taró. NODA, Harumi. TAKANAŠI, Šino. (2004). *Modarity - Šin Nihongo bunpó senšo 4*. Tokio: Kurošio.
- MINAMI, Fudžio. (1994). *Gendai nihongo no kózó*. Taišúkanšoten.
- MOESCHLER, Jacques. (2004). Intercultural pragmatics: a cognitive approach. In *Intercultural Pragmatics 1-2*. Walter de Gruyter. pp. 49-70.
- MORIJAMA, Takuró. (1992). *Nihongo niokeru suirjó o megutte*. In *Gengo Kenkjú 101*. pp. 64-83.
- MORIJAMA, Takuró. (2003). *Hjógen o adžiwau tameno nihongo bunpó*. Iwanami šoten.
- MORIOKA, Kendži. MIJADŽI, Jutaka. TERAMURA, Hideo. KAWABATA, Jošiaki. (1982). *Kóza nihongogaku 2 - bunpóši*. Tokio: Meidži šoin.
- NAKASU, Masaaki. HASEGAWA, Šigenari. HANADA, Tošinori. TAKEMURA, Nobuharu. (1995). *Šinšósecu kokugo binran*. Tokio: Tokio šoseki.
- NARROG, Heiko. (1996). Modern Japanese Verb Inflection as an Instance of Grammaticalization. In Fiala (ed.) *The Japanese Traditional Thought and the Present*. PCentrum Rožnov. pp. 151-158.
- NARROG, Heiko. (1998). *Nihongo dóši no kacujó taikei*. In *Nihongo kagaku 4*. pp. 7-30.
- NARROG, Heiko. (2007). Modality and grammaticalization in Japanese. In Onodera, Suzuki (eds.) *Journal of Historical Pragmatics 8:2*. John Benjamins Publishing Company. pp 269-294.
- NARROG, Heiko. (2009a). *Modality in Japanese: the layered structure of the clause and hierarchies of functional categories*, Amsterdam: John Benjamins.
- NARROG, Heiko. (2009b). *Modality, Modariti and Predication – the Story of Modality in Japan*. In Pizziconi, Kizu (eds.) *Japanese Modality Exploring its Scope and Interpretation*. Palgrave Macmillan. pp. 9-35.
- NARROG, Heiko. (2009c). Modality, mood, and change of modal meanings: A new perspective. In *Cognitive Linguistics 16 - 4*. Walter de Gruyter. pp 677-731.
- NIHONGO KIDŽUCUBUNPÓ KENKJÚKAI.(2003). *Modarity - Gendai nihongo bunpó 4*. Tokio: Kurošio.
- NITTA, Jošio. (1995). *Nihongo no modarity to ninšó*. Tokio: Hicudži šobó.

- NITTA, Jošio. (2009). Nihongo no modarity to sono šúhen. Tokio: Hicudži šobó.
- NITTA, Jošio, Masuoka Takaši (eds.). (2001). Nihongo no modarity. Tokio: Kurošio šuppan.
- NOVÁK, Miroslav. (1989). Gramatika japonštiny I. Praha: SPN.
- NOVÁK, Miroslav. (1982). Gramatika japonštiny II. Praha: SPN.
- NUYTS, Jan. (2005). Modality: Overview and linguistic issues. In Frawley (ed.), *The expression of modality*. Berlin: Mouton de Gruyter. pp. 1-26.
- ODA, Masaru. (2010). Kōten bunpó šōsecu. Tokio: Oufuu.
- OHORI, Tošio. (2002). Ninči gengogaku. Tokio: Tokio daigaku šuppankai.
- OKIMORI, Takuja (ed.). (2000). Nihongoši. Tokio: Oufuu.
- ONODERA, Noriko. (2010). Imi kakučō to subjectification nikansuru ninčigengogakuteki kōsacu. In Takušōku daigaku gengō kenkjū 122. pp. 25-49.
- ONOE, Keisuke. (2001). Bunpō to imi I. Tokio: Kurošio šuppan.
- ÓNO, Susumu. SATAKE, Akihiro. MAEDA, Kingoró. (2000). Kogo džiten. Tokio: Iwanami.
- PALEK, Bohumil. (1989). Základy obecné jazykovědy. Praha: SPN.
- PALMER, Frank R. (2001). *Mood and Modality*, Cambridge: Cambridge University Press.
- PETR, Jan a kol. (1986) Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví. Praha: Academia.
- SAWADA, Harumi. (2006). Modarity. Kaitakuša.
- SAWADA, Harumi. (2007). Gojōron no kanōsei - Modarity no šiten kara. In Gekkanngengo tokušū: Gojōron no šitenkai - kontekusuto ni umoreta imi no kaišaku. Taišūkan šoten.
- SAWADA, Harumi (ed.). (2011). Hicudži imiron kōza 5 - Šukansei to šutaisei. Tokio: Hicudži šobó.
- SHIRANE, Haruo. (2005). Classical Japanese A Grammar - Exercise Answers and Tables. Columbia University Press.
- SUGIMOTO, Cutomu. (1967). Kindai nihongo no šinkenkjū. Tokio: Ófúša.
- SUZUKI, Kazuhiko. (1977). Bunpō no ucirikawari. In Sakakura (ed.) Nihongo no rekiši. Tokio: Daišūkan šoten. pp. 196-240.
- SUZUKI, Šigejuki. (1996). Keitairon džosecu. Mugi šobó.
- SWEETSER, Eve. (1998). *From etymology to pragmatics: metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TAKAHAŠI, Taró. (2005). Nihongo no bunpō. Tokio: Hicudži šobó.
- TAKAJAMA, Jošijuki. (2002). Nihongo modarity no šiteki kenkjū. Tokio: Hicudži šobó.
- TAKEUČI, Mičiko. (1977). Kamakura, Muromači džidai niokeru džodōši no daijō. In Iwanami kōza Nihongo 7 Bunpō II. Tokio: Iwanami šoten. pp. 114-142.
- TALMY, Leonard. (2007). Force dynamics in language and cognition. In Evens, Bergen, Zinken (eds.), *The Cognitive Linguistics Reader*, London: Equinox. pp. 481-544.
- TRAUOGOTT, Elizabeth Closs (2007) (Inter)subjectification and unidirectionality. in *Journal of Historical Pragmatics* 8:2. John Benjamins Publishing Company. pp. 295-309. TRAUOGOTT, Elizabeth Closs (2010) Grammaticalization. In Luraghi and Bubenik (eds.), *Continuum Companion to Historical Linguistics*, 269-283. London: Continuum Press.
- TRAUOGOTT, Elizabeth C. (2011). Modality from a Historical Perspective. in *Language and Linguistics Compass* 5/6. pp. 381-396.
- TRAUOGOTT, Elizabeth C. (2011). (Inter)subjectivity and (inter)subjectification: A reassessment. In Davidse, Vandelanotte, Cuyckens (eds.), *Subjectification, Intersubjectification and Grammaticalization*. Berlin: Walter de Gruyter.
- TRAUOGOTT, Elizabeth C. DASHER, Richard B. (2002). *Regularity in Semantic Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VAŇKOVÁ, Irena, NEBESKÁ, Iva, SAICOVÁ ŘÍMANOVÁ Lucie, ŠLÉDROVÁ Jasňa. (2005). *Co na srdci to na jazyku*. Praha: Karolinum.
- WADA, Akemi. (1994). Kodai nihongo no džodōši no kenkjū - „mu“ no keitō o čúšin to suru. Tokio: Kazama šobó.

WATANABE, Minoru. (2000) *O podstatě japonského jazyka*. Praha: Karolinum.
WATANABE, Minoru. (2008) *Nihongoši jósecu*. Tokio: Iwanami šoten.
WIERZBICKA, Anna. (2003). *Cross-Cultural Pragmatics*. New York: Walter de Gruyter.

Zdrojové texty použité při excerpci

Murasaki, Šikibu. (1958). *Gendži monogatari I*. Jamagiši, Tokuhei (eds.) Tokio: Iwanami šoten.
Murasaki, Šikibu. (1994). *Gendži monogatari I*. Abe Akio, Imai Gen'e, Akijama Ken, Suzuki Hideo (eds.) Tokio: Šógakukan.
Murasaki, Šikibu. (2002). *Příběh prince Gendžiho 1*, Litomyšl: Paseka.
Murakami, Haruki. (1994). *Nedžimakidori kuronikuru 1*. Tokio: Šinčóša.

korpus Kokubungaku kenkjú širjókan: <https://base3.nijl.ac.jp/index.html>

korpus Šónagon: <http://www.kotonoha.gr.jp/shonagon/>